

ΕΛΛΑΔΑ

Σύνοψη Τελευταίας Δεκαετίας

Η Ελλάδα έγινε κράτος-μέλος της Συνθήκης Κατάργησης Ναρκών (Mine Ban Treaty) την 1^η Μαρτίου 2004. Η εφαρμογή της συνθήκης εξαρτάται από τα υπάρχοντα νομικά μέτρα. Η Ελλάδα απέτυχε να καταστρέψει το απόθεμα 1,58 εκατομμυρίων ναρκών κατά προσωπικού μέχρι την προθεσμία της 1^{ης} Μαρτίου 2008. Δεν είχε ξεκινήσει τη διαδικασία καταστροφής μέχρι τον Νοέμβριο 2008· είχε καταστρέψει μόνο 225.962 νάρκες μέχρι το Μάρτιο 2009 και ήλπιζε να ολοκληρώσει την καταστροφή των αποθεμάτων μέχρι το τέλος του 2009. Η Ελλάδα έχει παρακρατήσει 7.224 νάρκες για εκπαιδευτικούς σκοπούς, αλλά ακόμα δεν έχει χρησιμοποιήσει καμία από αυτές.

Η Ελλάδα έχει κάνει αξιοσημείωτη πρόοδο στον τομέα εκκαθάρισης ναρκών κατά προσωπικού στα σύνορα της με την Τουρκία και αναμένετε να ολοκληρώσει αυτές τις επιχειρήσεις πριν το τέλος του 2009, πολύ πριν το έτος 2014, που είναι η προθεσμία που ορίζει το Άρθρο 5 για την εκκαθάριση ναρκοθετημένων περιοχών.

Μεταξύ του 1999 και του 2008, το Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς (Landmine Monitor) εντόπισε τουλάχιστον 108 θύματα ναρκών ξηράς (66 άτομα έχασαν την ζωή τους και 42 τραυματίστηκαν)· η πλειοψηφία των θυμάτων ήταν πολίτες ξένων κρατών. Δεν υπάρχει επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον κίνδυνο από νάρκες στην Ελλάδα, όμως τα ναρκοπέδια διαθέτουν σήμανση και είναι περιφραγμένα.

Στους επιζώντες από νάρκες προσφέρθηκαν κάποιες υποστηρικτικές υπηρεσίες, ιδιαίτερα στον τομέα επείγουσας ιατρικής περίθαλψης, αλλά η βοήθεια στους τομείς αποκατάστασης, ψυχολογικής υποστήριξης και κοινωνικό-οικονομικής επανένταξης είναι περιορισμένη. Η Ελλάδα διαθέτει νομοθεσία για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στην εργασία, την εκπαίδευση, την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και την παροχή άλλων δημοσίων υπηρεσιών. Η νομοθεσία που αφορά την προσβασιμότητα εφαρμόζεται ελλιπώς.

Πολιτική Κατάργησης Ναρκών

Η Ελλάδα υπέγραψε την Συνθήκη Κατάργησης Ναρκών στις 3 Δεκεμβρίου 1997, την επικύρωσε στις 25 Σεπτεμβρίου 2003 και έγινε κράτος-μέλος της συνθήκης την 1η Μαρτίου 2004. Η επικύρωση καθιστά τη Συνθήκη Κατάργησης Ναρκών μέρος της Ελληνικής νομοθεσίας.¹ Το 2006 η Ελλάδα παρείχε για πρώτη φορά λεπτομέρειες σχετικά με τα εθνικά μέτρα εφαρμογής της συνθήκης και προσδιόρισε ποια μέρη του υπάρχοντος ποινικού κώδικα επιβάλουν ποινικές κυρώσεις για παραβιάσεις της συνθήκης.²

Η Ελλάδα συμμετείχε στην Ένατη Σύνοδο των Κρατών-Μελών στη Γενεύη τον Νοέμβριο 2008 και στις συνδιασκέψεις της Διαρκούς Επιτροπής τον Μάιο 2009. Και στις δύο περιπτώσεις

¹ Συνέντευξη με τον Αντισυνταγματάρχη Βασίλειο Μακρή, Διεύθυνση Αμυντικής Πολιτικής, Τομέας Διεθνούς Δικαίου, Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Αθήνα 13 Μαΐου 2005.

² Έκθεση για το Άρθρο 7, Έντυπο Α, Απρίλιος 2006. Οι πληροφορίες επαναλήφθηκαν στις εκθέσεις για το Άρθρο 7 που υποβλήθηκαν στις 30 Απριλίου 2009 και στις 30 Απριλίου 2008. Βλέπε *Landmine Monitor Report 2006 (Έκθεση Έτους 2006 του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς)*, σελ. 446.

έκανε δηλώσεις σχετικά με την εκπονή της προθεσμίας για την καταστροφή των αποθεμάτων (βλ. «Παραγωγή, εμπορία, αποθήκευση και καταστροφή») και την εκκαθάριση των ναρκών. Στην Ένατη Σύνοδο, η Ελλάδα ορίστηκε συνεισηγητής της Διαρκούς Επιτροπής για την Εκκαθάριση Ναρκών, την Εκπαίδευση στους Κινδύνους από Νάρκες και τις Τεχνολογίες Εκκαθάρισης Ναρκών (Standing Committee on Mine Clearance, Mine Risk Education, and Mine Action Technologies).

Η Ελλάδα υπέβαλε την έκθεση για το Άρθρο 7, η οποία καλύπτει το ημερολογιακό έτος 2008, στις 30 Απριλίου 2009.³

Η Ελλάδα δεν συμμετείχε στις διαβουλεύσεις των κρατών-μελών για ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής σχετικά με τα Άρθρα 1, 2 και 3 (κοινές στρατιωτικές επιχειρήσεις με κράτη μη-μέλη της συνθήκης, αποθήκευση ή μεταφορά στο εξωτερικό ναρκών κατά προσωπικού, αντιαρματικές νάρκες με ευαίσθητες ασφάλειες ή μηχανισμούς απασφάλισης, νάρκες που παρακρατούνται για εκπαίδευση).

Η Ελλάδα είναι μέλος της Σύμβασης για τα Συμβατικά Όπλα (Convention on Conventional Weapons, CCW) και του Τροποποιημένου Πρωτοκόλλου II για τις νάρκες ξηράς (Amended Protocol II on landmines). Υπέβαλλε την ετήσια έκθεση της, όπως απαιτεί το Άρθρο 13, στις 3 Νοεμβρίου 2008. Η Ελλάδα δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος του Πρωτοκόλλου V για τα Εκρηκτικά Κατάλοιπα Πολέμου (CCW Protocol V on Explosive Remnants of War).

Η Ελλάδα δεν είχε υπογράψει τη Σύμβαση για τις Βόμβες Διασποράς (Convention on Cluster Munitions) μέχρι την 1^η Ιουλίου 2009.⁴

Παραγωγή, εμπορία, αποθήκευση και καταστροφή

Η Ελλάδα παρήγαγε στο παρελθόν νάρκες κατά προσωπικού και επίσης εισήγαγε από την Γερμανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες.⁵ Προτού γίνει κράτος-μέλος της συνθήκης, η Ελλάδα επί σειρά ετών εφάρμοζε μορατόριουμ για την παραγωγή και την εξαγωγή ναρκών κατά προσωπικού.

Στις Εκθέσεις για το Άρθρο 7, η Ελλάδα έχει δηλώσει ότι διαθέτει απόθεμα 1.566.532 ναρκών κατά προσωπικού, οι οποίες είναι των παρακάτω πέντε τύπων: M2 (214.374), DM31 (794.400), M16 (553.359), M14 (3.895), και Ναρκοφόρα Βλήματα Πυροβολικού Κατά Προσωπικού (Area Denial Antipersonnel Mine, ADAM) (504).⁶ Κάθε βλήμα ADAM των 155 χιλιοστών περιέχει 36 νάρκες κατά προσωπικού, επομένως τα 504 βλήματα που αναφέρθηκαν περιέχουν 18.144

³ Η Ελλάδα έχει υποβάλει παλαιότερα εκθέσεις για το Άρθρο 7 στις 30 Απριλίου 2008, στις 30 Απριλίου 2007, τον Απρίλιο 2006, στις 6 Μαΐου 2005 και στις 7 Ιουλίου 2004.

⁴ Για λεπτομέρειες σχετικά με την πολιτική και την πρακτική για τις βόμβες διασποράς, βλέπε Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δράση κατά των Ναρκών Ειράς (Human Rights Watch and Landmine Action), *Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice (Κατάργηση των Βομβών Διασποράς: Κυβερνητική Πολιτική και Πρακτική)*, Δράση κατά των Ναρκών - Καναδάς, (Mines Action Canada), Μάιος 2009, σελ. 207-208.

⁵ Η Ελλάδα έχει δηλώσει, «Κατά την επικύρωση της Συνθήκης της Ουτάβα, δεν υπήρχαν οποιουδήποτε είδους εγκαταστάσεις παραγωγής ναρκών κατά προσωπικού στην Ελλάδα.», Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο E, 30 Απριλίου 2007.

⁶ Πιο πρόσφατα, Έκθεση για το Άρθρο 7, Έντυπο B, 30 Απριλίου 2009. Η έκθεση που υποβλήθηκε τον Ιούλιο 2004 αναφέρει συνολικό απόθεμα 1.565.532 ναρκών.

νάρκες, ανεβάζοντας το συνολικό απόθεμα σε 1.584.172. Αξιωματούχος του Ελληνικού Στρατού πληροφόρησε το Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς ότι οι νάρκες ADAM, οι οποίες περιέχουν ίχνη απεμπλουτισμένου ουρανίου, αποτελούν πρόβλημα, διότι πρέπει να καταλυθούν πριν καταστραφούν.⁷

Η Ελλάδα δεν κατόρθωσε να τηρήσει την προθεσμία της 1^{ης} Μαρτίου 2008 για την καταστροφή των αποθεμάτων ναρκών κατά προσωπικού και εξακολουθεί να παραβιάζει τη συνθήκη. Επιβεβαίωσε επανειλημμένα κατά τη διάρκεια του 2007 ότι θα τηρούσε την προθεσμία.⁸ Τον Νοέμβριο 2007 η Ελλάδα πληροφόρησε τα κράτη-μέλη ότι έχει «προσλάβει μια εξειδικευμένη ιδιωτική εταιρία» για να καταστρέψει τις νάρκες και δήλωσε ότι «Στόχος μας είναι η εμπρόθεσμη ολοκλήρωση της καταστροφής των ναρκών. Θα σας κρατάμε ενήμερους για την πρόοδο των εργασιών.»⁹ Η προθεσμία εξέπνευσε χωρίς να υπάρξει περαιτέρω επικοινωνία της ελληνικής κυβέρνησης με τα κράτη-μέλη.

Στην Έκθεση του Άρθρου 7 της 30^{ης} Απριλίου 2008 η Ελλάδα δήλωσε: «Οι αποθηκευμένες Νάρκες Κατά Προσωπικού (Antipersonnel Mines, APM) έχουν ήδη συγκεντρωθεί και μεταφερθεί σε 26 τελικές τοποθεσίες, από τις οποίες θα συλλεχθούν από την ιδιωτική εταιρία που επιλέχθηκε από το μειοδοτικό διαγωνισμό, προκειμένου να καταστραφούν.»¹⁰

Τον Ιούνιο 2008, στις συνδιασκέψεις της Διαρκούς Επιτροπής, η Ελλάδα ενημέρωσε τα κράτη-μέλη ότι είχε χάσει την προθεσμία, αλλά δεν έδωσε κάποια εξήγηση επί αυτού, αναφέροντας μόνο «σύνθετες και χρονοβόρες διαδικασίες, οι οποίες καθυστέρησαν περαιτέρω από αλλαγές που μεσολάβησαν [sic].» Η Ελλάδα ανέφερε ότι η σύμβαση με την εταιρία Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα Α.Ε. δεν είχε ακόμα οριστικοποιηθεί, αλλά βρισκόταν υπό οικονομικό και νομικό έλεγχο.¹¹

Τον Ιούνιο 2008, Έλληνες αξιωματούχοι ανέφεραν στο Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς ότι οι καθυστερήσεις προκλήθηκαν λόγω «νομικών παραμέτρων» και περιβαλλοντικών απαιτήσεων, οι οποίες αφορούσαν την ανάγκη ύπαρξης ειδικών εγκαταστάσεων για την καταστροφή των ναρκών. Ανέφεραν ότι οι εγκαταστάσεις και η νομοθεσία που απαιτούνταν για την καταστροφή των ναρκών ήδη υπήρχαν και ότι δεν αναμένονταν άλλες καθυστερήσεις.¹² Η επίσημη στρατιωτική διαταγή για την καταστροφή των ναρκών είχε υπογραφεί νωρίτερα τον Ιούνιο,¹³ και η σύμβαση υπογράφηκε τελικά στις 25 Ιουνίου 2008.¹⁴

⁷ Συνέντευξη με τον Αντισυνταγματάρχη Βασίλειο Μακρή, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, 29 Μαρτίου 2006.

⁸ Βλέπε *Landmine Monitor Report 2007 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007)*, σελ. 401 και δήλωση της Ελλάδας, Όγδοη Σύνοδος των Κρατών-Μελών, Νεκρά Θάλασσα, 19 Νοεμβρίου 2007.

⁹ Δήλωση της Ελλάδας, Όγδοη Σύνοδος των Κρατών-Μελών, Νεκρά Θάλασσα, 19 Νοεμβρίου 2007. Τον Ιούνιο 2007 η Ελλάδα επιβεβαίωσε στο Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς ότι ο μειοδοτικός διαγωνισμός ήταν ακόμα σε εξέλιξη.

¹⁰ Έκθεση για το Άρθρο 7, Έντυπο F, 30 Απριλίου 2008.

¹¹ Δήλωση της Ελλάδας, Διαρκής Επιτροπή για την Καταστροφή των Αποθεμάτων (Standing Committee on Stockpile Destruction), Γενεύη, 2 Ιουνίου 2008.

¹² Συνάντηση με Έλληνες αξιωματούχους, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, 19 Ιουνίου 2008. Σημειώσεις του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς.

¹³ “Implementation of the ‘Ottawa’ Treaty” («Εφαρμογή της Συνθήκης της Οττάβα»), έγγραφο που παραδόθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 19 Ιουνίου 2008.

¹⁴ Δήλωση της Ελλάδας, Ένατη Σύνοδος των Κρατών-Μελών, Γενεύη, 26 Νοεμβρίου 2008.

Την 1^η Αυγούστου 2008, το Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς πληροφορήθηκε ότι οι προετοιμασίες βρίσκονταν σε εξέλιξη για την έναρξη της μεταφοράς των ναρκών στη Βουλγαρία, όπου η εταιρία Βίντεξ (Videx) θα τις κατέστρεφε.¹⁵ Η Ελλάδα απέστειλε επιστολή στον Πρόεδρο της Ένατης Συνόδου των Κρατών-Μελών, δηλώνοντας ότι θα ολοκλήρωνε την καταστροφή όλων των αποθηκευμένων ναρκών κατά προσωπικού μέχρι τις 28 Μαΐου 2009.¹⁶

Στις 26 Νοεμβρίου 2008 η Ελλάδα πληροφόρησε τα κράτη-μέλη ότι 7.488 νάρκες είχαν μεταφερθεί στις εγκαταστάσεις για καταστροφή στη Βουλγαρία και ότι πίστευε πως όλες οι νάρκες θα μεταφέρονταν εκεί και θα καταστρέφονταν μέχρι το καλοκαίρι του 2009.¹⁷ Την επόμενη ημέρα, ανακοίνωσε ότι οι πρώτες 20.000 νάρκες κατά προσωπικού είχαν καταστραφεί.¹⁸

Στην Έκθεση για το Άρθρο 7 του Απριλίου 2009, η Ελλάδα δήλωσε ότι κατά τη διάρκεια του έτους 2008, είχαν καταστραφεί 24.868 αποθηκευμένες νάρκες κατά προσωπικού (όλες τύπου DM31), ενώ συνολικά 107.510 νάρκες κατά προσωπικού είχαν μεταφερθεί στην Βουλγαρία για να καταστραφούν.¹⁹

Στις 25 Μαΐου 2009 η Ελλάδα πληροφόρησε τα κράτη-μέλη ότι «Η επιχείρηση μεταφοράς και καταστροφής... έχει ξεκινήσει [στις 24 Νοεμβρίου 2008] και θα ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2009.» Όταν ρωτήθηκε από τη Διεθνή Εκστρατεία για την Κατάργηση των Ναρκών Ξηράς (International Campaign to Ban Landmines, ICBL) να αποσαφηνίσει εάν τόσο η μεταφορά όσο και η καταστροφή, ή μόνο η μεταφορά, θα λάμβανε χώρα μέχρι το τέλος του 2009, η Ελλάδα απάντησε ότι ήλπιζε να ήταν σε θέση να ανακοινώσει την ολοκλήρωση της διαδικασίας καταστροφής μέχρι το Δεύτερο Αναθεωρητικό Συνέδριο (Second Review Conference) τον Νοέμβριο 2009.²⁰

Στη συνέχεια δήλωσε ότι συνολικά 1.568.159 νάρκες θα καταστρέφονταν.²¹ Αυτός ο αριθμός είναι 1.672 περισσότερες νάρκες από τον αριθμό που είχε δηλώσει ως απόθεμα.²² Η Ελλάδα πρόσθεσε ότι συνολικά 225.962 νάρκες είχαν ήδη μεταφερθεί και καταστραφεί και ότι ακόμα 50.000 θα μεταφέρονταν μέχρι το τέλος εκείνης της εβδομάδας.²³

---

¹⁵ Τηλεφωνική συνέντευξη με τον Αντισυνταγματάρχη Περικλή Διαμαντίδη, Διεύθυνση Αμυντικής Πολιτικής, Τμήμα Διεθνών Οργανισμών, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 1 Αυγούστου 2008.

¹⁶ “Achieving the Aims of the Nairobi Action Plan: the Geneva Progress Report 2007–2008” («Επιτυγχάνοντας τους Στόχους του Σχεδίου Δράσης του Ναϊρόμπι: η Έκθεση Προόδου της Γενεύης για την περίοδο 2007-2008»), Προσχέδιο, Γενεύη, 18 Αυγούστου 2008, παράγραφος 22.

¹⁷ Δήλωση της Ελλάδας, Ένατη Σύνοδος των Κρατών-Μελών, Γενεύη, 26 Νοεμβρίου 2008.

¹⁸ Προφορικές παρατηρήσεις της Ελληνικής αντιπροσωπείας, Ένατη Σύνοδος των Κρατών-Μελών, Γενεύη, 27 Νοεμβρίου 2008. Σημειώσεις του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς.

¹⁹ Έκθεση του Αρθρου 7, Έντυπα F και G, 30 Απριλίου 2009.

²⁰ Προφορικές παρατηρήσεις της Ελληνικής αντιπροσωπείας, Διαρκής Επιτροπή για την Καταστροφή των Αποθεμάτων, Γενεύη, 25 Μαΐου 2009. Σημειώσεις του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς.

²¹ Δήλωση της Ελλάδας, Διαρκής Επιτροπή για την Καταστροφή των Αποθεμάτων, Γενεύη, 25 Μαΐου 2009.

²² Έκθεση του Αρθρου 7, Έντυπο B, 30 Απριλίου 2009. Αν κανείς υπολογίσει κάθε μία ξεχωριστή νάρκη ADAM, ο αριθμός είναι 16.013 λιγότερες νάρκες από αυτές που έχει αποθηκεύσει η Ελλάδα.

²³ Δήλωση της Ελλάδας, Διαρκής Επιτροπή για την Καταστροφή των Αποθεμάτων, Γενεύη, 25 Μαΐου 2009.

Νάρκες που έχουν παρακρατηθεί για έρευνα και εκπαίδευση

Στην Έκθεση του Άρθρου 7 του Απριλίου 2009, όπως και σε προηγούμενες εκθέσεις, η Ελλάδα σημείωσε ότι θα παρακρατούσε για εκπαιδευτικούς και αναπτυξιακούς σκοπούς 7.224 νάρκες κατά προσωπικού των παρακάτω τύπων: M14 (3.780), M2 (1.512), DM31 (1.512) και M16 (420).²⁴ Η Ελλάδα δεν χρησιμοποίησε το διευρυμένο Έντυπο D για να αναφερθεί στους σκοπούς και τις χρήσεις των παρακρατημένων ναρκών που προτίθεται να κάνει, όπως συμφωνήθηκε στο Πρώτο Αναθεωρητικό Συνέδριο (First Review Conference) το έτος 2004. Ωστόσο, τα έτη 2005 και 2006 Έλληνες αξιωματούχοι παρείχαν στο Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς λεπτομερή αιτιολογία του τρόπου με τον οποίο η Ελλάδα προσδιόρισε την ανάγκη της να παρακρατήσει 7.224 νάρκες κατά προσωπικού.²⁵ Ισχυρίστηκε ότι οι νάρκες είναι αναγκαίες στο στρατό για να διατηρεί την ικανότητα του να διεξάγει επιχειρήσεις αποναρκοθέτησης· ο στρατός πρέπει να διαθέτει «την επιχειρησιακή ικανότητα να ναρκοθετήσει ή να εκκαθαρίσει ένα τυπικό ναρκοπέδιο με πλάτος 100 μέτρα και βάθος 60 μέτρα, της μικρότερης δυνατής πυκνότητας, όπως περιγράφεται αυτή η τεχνική εργασία στα εγχειρίδια πεδίου του ΝΑΤΟ.»²⁶ Οποιαδήποτε χρήση ναρκών κατά προσωπικού που δεν εμπίπτει στις ειδικές εξαιρέσεις που ορίζει το Άρθρο 13 είναι παράνομη σύμφωνα με την Συνθήκη Κατάργησης Ναρκών.

Περιγραφή του Προβλήματος

Έκταση του προβλήματος

Στην Ελλάδα το πρόβλημα αφορά στις νάρκες ξηράς και τα εκρηκτικά κατάλοιπα πολέμου (explosive remnants of war, ERW). Η μόλυνση από νάρκες αφορά κυρίως 57 ναρκοπέδια που δημιουργήθηκαν από την Ελλάδα το 1974 κατά μήκος του ποταμού Έβρου στο έντονα στρατιωτικοποιημένο βορειοανατολικό τμήμα των συνόρων της με την Τουρκία, και τα οποία έχουν διατηρηθεί από τότε. Αρχικά τοποθετήθηκαν συνολικά 24.751 νάρκες κατά προσωπικού,²⁷ όπως και άγνωστος αριθμός ναρκών κατά οχημάτων· από τότε που έγινε κράτος-μέλος της Συνθήκης Κατάργησης Ναρκών, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει να αφαιρεί μόνο τις νάρκες κατά προσωπικού.²⁸ Η έκταση του προβλήματος κατά μήκος των συνόρων με την Τουρκία δεν έχει αναφερθεί, αλλά το Μάιο 2009 η Ελλάδα ανέφερε ότι 23.836 τοποθετημένες νάρκες κατά προσωπικού είχαν καταστραφεί σε 55 από τα 57 ναρκοπέδια.²⁹

Το πρόβλημα σε άλλες περιοχές της χώρας συνίσταται στην ύπαρξη όχι μόνο ναρκών, αλλά και εκρηκτικών παγίδων και εκρηκτικών καταλοίπων πολέμου που έχουν απομείνει από τον

²⁴ Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο D, 30 Απριλίου 2009.

²⁵ Συνέντευξη στο Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς (Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Human Rights Watch) της Ελληνικής αντιπροσωπείας, συνδιασκέψεις της Διαρκούς Επιτροπής, Γενεύη, 16 Ιουνίου 2005· και απάντηση στο προσχέδιο της έκθεσης του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς από τον Αντισυνταγματάρχη Βασίλειο Μακρή, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 10 Ιουνίου 2006.

²⁶ Απάντηση στο προσχέδιο της έκθεσης του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς από τον Αντισυνταγματάρχη Βασίλειο Μακρή, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 10 Ιουνίου 2006.

²⁷ Δήλωση της Ελλάδας, Ένατη Σύνοδος των Κρατών-Μελών, Γενεύη, 27 Νοεμβρίου 2008.

²⁸ Βλέπε Landmine Monitor Report 2007 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 402.

²⁹ Δήλωση της Ελλάδας, Διαρκής Επιτροπή για την Εκκαθάριση Ναρκών, την Εκπαίδευση στους Κινδύνους από Νάρκες και τις Τεχνολογίες Εκκαθάρισης Ναρκών, 27 Μαΐου 2009.

Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο³⁰ και τον Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949) στις περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και της Ηπείρου, στο βόρειο τμήμα της χώρας.³¹ Η συνολική έκταση των μολυσμένων περιοχών στο βορρά δεν είναι γνωστή. Η Ελλάδα έχει αναφέρει ύποπτες περιοχές οι οποίες καλύπτουν 40.000 εκτάρια (400 τ.χλμ.).³² Ωστόσο, μια έρευνα στη Δυτική Μακεδονία το 2007 εντόπισε συνολικά 786 ύποπτες επικίνδυνες περιοχές (suspected hazardous areas, SHAs), συμπεριλαμβανομένων και κάποιων ναρκοθετημένων περιοχών, από τις οποίες εκκαθαρίστηκαν 13 ύποπτες επικίνδυνες περιοχές έκτασης 310.000 τ.χλμ., αφήνοντας άλλες 773 περιοχές οι οποίες πρέπει να αποναρκοθετηθούν.³³

Επίσης το 2004, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ανέφερε ότι υπήρχαν και άλλες ύποπτες περιοχές για νάρκες ή περιοχές επιβαρυνμένες με εκρηκτικά κατάλοιπα πολέμου στην ενδοχώρα και σε πολλά νησιά.³⁴ Δεν έχουν δοθεί περισσότερες πληροφορίες για αυτές τις περιοχές και οι παραπάνω πληροφορίες έρχονται σε αντίθεση με δηλώσεις που έκαναν αξιωματούχοι του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας τον Ιούνιο 2008.³⁵

Η Έκθεση της Ελλάδας για το Άρθρο 13 του Τροποποιημένου Πρωτοκόλλου II της Σύμβασης για τα Συμβατικά Όπλα αναφέρεται σε περιοχές μολυσμένες από νάρκες στη Δυτική Μακεδονία και την Ήπειρο, αλλά σημειώνει ότι δεν υπάρχουν «κατάλληλα προσδιορισμένα ναρκοπέδια σε αυτή την περιοχή, ούτε χάρτες.»³⁶ Η Ελλάδα έχει αφήσει «κενό» το τμήμα που αναφέρεται σε «περιοχές ύποπτες ότι περιέχουν νάρκες» στις ετήσιες εκθέσεις της για το Άρθρο 7.³⁷

Θύματα Ναρκών

Το 2008, τουλάχιστον τέσσερα άτομα έπεσαν θύματα ναρκών στην Ελλάδα. Τα τέσσερα θύματα ήταν Γεωργιανοί οι οποίοι σκοτώθηκαν το Σεπτέμβριο ενώ προσπαθούσαν να διασχίσουν ένα ναρκοπέδιο κοντά στο χωριό Καστανιές, στο νομό Έβρου, στα σύνορα με την Τουρκία.³⁸ Η

³⁰ Έκθεση για το Άρθρο 13 του Τροποποιημένου Πρωτοκόλλου II της Σύμβασης για τα Συμβατικά Όπλα, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008.

³¹ Βλέπε Landmine Monitor Report 2007 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 402.

³² Έκθεση του Αρθρου 13, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008.

³³ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 398.

³⁴ Ο.π.: Landmine Monitor Report 2005 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2005), σελ. 366. Landmine Monitor Report 2004 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2004), σελ. 462 – 463.

³⁵ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 398.

³⁶ Έκθεση για το Άρθρο 13, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008.

³⁷ Βλέπε, για παράδειγμα, Έκθεση του Αρθρου 7, Έντυπο C, 30 Απριλίου 2009.

³⁸ “Table of Losses of Trapped Illegal Migrants on the Evros Minefields for the Years 1999-2009” («Λίστα Αποθανόντων Παρανόμων Μεταναστών που Παγιδεύτηκαν στα Ναρκοπέδια του Έβρου την Περίοδο 1999-2009»), στάλθηκε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο από τον Αντισυνταγματάρχη Δημήτριο Ταυρή και τον Λοχαγό Θεριανό, Αξιοματικοί Επιτελείου, Διεύθυνση Αμυντικής Πολιτικής, Τμήμα Διεθνών Οργανισμών, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 20 Μαΐου 2009. Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών, “2008 Country Reports on Human Rights Practices: Greece,” («Εκθέσεις Κρατών του Έτους 2008 Σχετικά με τις Πρακτικές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ελλάδα»), Ουάσινγκτον, 25 Φεβρουαρίου 2009. “Four Migrants killed by landmines on Greek border,” (Τέσσερις μετανάστες έχασαν τη ζωή τους από νάρκες ξηράς στα Ελληνικά σύνορα), *Πρακτορείο Reuters* (Αθήνα), 29 Σεπτεμβρίου 2008, www.reuters.com και «Τέσσερις Σκοτώνονται σε Ναρκοπέδιο», *εφημερίδα Εξπρές* (Αθήνα), 26 Σεπτεμβρίου 2008, www.express.gr.

Ελλάδα ανέφερε ότι δεν υπήρξαν «θύματα ναρκών ανάμεσα στον Ελληνικό πληθυσμό.»³⁹ Τα τελευταία καταγεγραμμένα περιστατικά σημειώθηκαν το 2006 όταν τέσσερεις άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και πέντε τραυματίστηκαν (όλοι ήταν πολίτες ξένων κρατών), ενώ προσπαθούσαν να διασχίσουν τα ναρκοπέδια στον Έβρο.⁴⁰ Ένας Έλληνας ναρκοσυλλέκτης σκοτώθηκε το 2005.⁴¹

Το έτος 2009, μέχρι την 31^η Μαΐου, δεν καταγράφηκαν νέα θύματα ναρκών.⁴²

Ο συνολικός αριθμός των θυμάτων από νάρκες στην Ελλάδα παραμένει άγνωστος. Μεταξύ των ετών 1999 και 2008, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ανέφερε 98 θύματα ναρκών, από τα οποία 52 έχασαν τη ζωή τους και 46 τραυματίστηκαν. Όλα τα θύματα ήταν παράνομοι εισερχόμενοι στην χώρα, οι οποίοι επιχειρήσαν να διασχίσουν τα ναρκοπέδια του Έβρου.⁴³ Παρόλα αυτά, οι αριθμοί μπορεί να είναι υψηλότεροι: υπάρχουν αναφορές ότι το 2007 ο επικεφαλής του Τάγματος Εκκαθάρισης Ναρκοπεδίων Ξηράς (ΤΕΝΞ) είχε πει ότι «104 παράνομοι μετανάστες έχουν χάσει τη ζωή τους σε Ελληνικά ναρκοπέδια από το 1995 και άλλοι 186 έχουν τραυματιστεί σοβαρά.»⁴⁴ Ο συνολικός αριθμός των μελών του Ελληνικού στρατιωτικού προσωπικού, συμπεριλαμβανομένων και των ναρκοσυλλεκτών, που έπεσαν θύματα ναρκών Ξηράς είναι άγνωστος. Όμως, μεταξύ των ετών 1954 και 2007, τουλάχιστον 31 ναρκοσυλλέκτες έχασαν τη ζωή τους. Από το 1954 έως το 2002, 17 μέλη του στρατιωτικού προσωπικού τραυματίστηκαν σε επιχειρήσεις εκκαθάρισης.⁴⁵

Μεταξύ των ετών 1999 και 2008, το Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς εντόπισε την ύπαρξη τουλάχιστον 108 θυμάτων ναρκών Ξηράς, από τα οποία 66 έχασαν τη ζωή τους και 42 τραυματίστηκαν.⁴⁶ Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων (105) ήταν πολίτες ξένων κρατών, από τους οποίους 22 ήταν Ιρακινοί, 13 Τούρκοι, επτά Πακιστανοί, έξι Γεωργιανοί, τρεις Μπουρουντιανοί, δύο Μολδαβοί, δύο Σομαλοί, δύο Ιρανοί, ένας Μαυριτανός, ένας Παλαιστίνιος και ένας Τυνησίος. Η εθνικότητα 45 θυμάτων που αναφέρθηκαν ότι δεν ήταν Έλληνες παραμένει άγνωστη. Η πλειοψηφία των περιστατικών συνέβη στα Ελληνοτουρκικά σύνορα

³⁹ Έκθεση για το Άρθρο 13, Έντυπο Β, 3 Νοεμβρίου 2008.

⁴⁰ Βλέπε Landmine Monitor Report 2007 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 404.

⁴¹ Βλέπε Landmine Monitor Report 2006 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2006), σελ. 450.

⁴² Landmine Monitor media monitoring (Παρατηρητήριο Μέσων Ενημέρωσης του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς), 1 Ιανουαρίου – 31 Μαΐου 2009. “Table of Losses of Trapped Illegal Migrants on the Evros Minefields for the Years 1999-2009” («Λίστα Αποθανόντων Παράνομων Μεταναστών που Παγιδεύτηκαν στα Ναρκοπέδια του Έβρου την Περίοδο 1999-2009»), στάλθηκε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο από τον Αντισυνταγματάρχη Δημήτριο Ταυρή και τον Λοχαγό Θεριανό, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 20 Μαΐου 2009.

⁴³ Ο.π.

⁴⁴ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 401.

⁴⁵ Ο.π.

⁴⁶ Βλέπε προηγούμενες εκδόσεις του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς. Το *Landmine Monitor Report 2004* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2004) αναφέρει ότι δέκα άτομα έχασαν τη ζωή τους και τέσσερα τραυματίστηκαν το 2001, όμως, αυτή η αναφορά δεν περιλαμβάνει τους δύο ναρκοσυλλέκτες του στρατού που σκοτώθηκαν το 2001, όπως αναφέρεται στο *Landmine Monitor Report 2002* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2002), σελ. 561. Επομένως, σε αυτή την έκθεση, το Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς έχει καταμετρήσει 16 θύματα ναρκών (12 σκοτώθηκαν και 4 τραυματίστηκαν) το 2001.

(102), δύο περιστατικά συνέβησαν στα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα και η τοποθεσία τεσσάρων περιστατικών παραμένει άγνωστη. Όλα τα περιστατικά αφορούν θύματα ναρκών ξηράς.⁴⁷

Σκιαγράφηση του κινδύνου από νάρκες

Σύμφωνα με στοιχεία του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς, στις ομάδες κινδύνου ανήκουν οι παράνομοι μετανάστες ή οι αιτούντες πολιτικό άσυλο που προσπαθούν να διασχίσουν τα ναρκοπέδια του Έβρου και, σε μικρότερο βαθμό, τα μέλη του Ελληνικού στρατιωτικού προσωπικού. Η Ελλάδα ανέφερε ότι οι παράνομοι μετανάστες πέφτουν θύματα ναρκών ξηράς «διότι οδηγούνται στα σύνορα κατά μήκος του ποταμού Έβρου τη νύχτα και μετά τους δίνεται η οδηγία να αγνοήσουν οποιαδήποτε περίφραξη και σήμανση των ναρκοπεδίων και να πορευτούν πεζή μέσα στην Ελληνική επικράτεια. Μερικές φορές τους παρέχεται ακόμα και βοήθεια για να κόψουν το συρματοπλέγμα και μετά οδηγούνται μέσα στα ναρκοπέδια.»⁴⁸

Κοινωνικό-οικονομικές επιπτώσεις

Το 2007, αξιωματικός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας ανέφερε ότι η ύπαρξη εκρηκτικών καταλοίπων πολέμου σε ορισμένες περιοχές δεν έχει «καμία κοινωνικό-οικονομική επίπτωση» στον τοπικό πληθυσμό. Ωστόσο, είχε σημειωθεί παλαιότερα ότι οι περιοχές που εκκαθαρίστηκαν στα βουνά Γράμμος και Βίτσι χρησιμοποιούνται τώρα ως βοσκοτόπια και χώροι αναψυχής. Τον Ιούνιο 2008, σε μια συνάντηση με την Διεθνή Εκστρατεία για την Κατάργηση των Ναρκών Ξηράς, αξιωματούχοι του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας ανέφεραν ότι τα βουνά ήταν «πολύ όμορφες περιοχές για αναψυχή.»⁴⁹ Το 2007, δασικές πυρκαγιές σε ορεινές περιοχές προκάλεσαν εκρήξεις ναρκών, οι οποίες δυσχέραναν τις προσπάθειες κατάσβεσης.⁵⁰

Διοίκηση Προγράμματος και Συντονισμός

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει εθνική υπηρεσία δράσης για το πρόβλημα των ναρκών ή κάποιο άλλο κέντρο δράσης που να αφορά τις νάρκες.⁵¹ Όλες οι επιχειρήσεις εκκαθάρισης και η διοίκηση τους ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.⁵² Το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι υπεύθυνα για την προστασία των δικαιωμάτων των επιζώντων από νάρκες.⁵³ Μια διυπουργική επιτροπή, φιλοξενούμενη από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, πρότεινε τον Φεβρουάριο 2007 να δημιουργηθεί μια επιτροπή αρωγής επιζώντων⁵⁴ αλλά καμία πρόοδος δεν έχει σημειωθεί από τότε στο θέμα αυτό.⁵⁵

⁴⁷ Βλέπε Landmine Monitor Report 2000 (Εκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2000), σελ. 769.

⁴⁸ Εκθεση του Άρθρου 13, Έντυπο Β, 3 Νοεμβρίου 2008.

⁴⁹ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008, (Εκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 398.

⁵⁰ Ο.π.

⁵¹ Ο.π., σελ. 399.

⁵² Ο.π.

⁵³ Ο.π., σελ. 402.

⁵⁴ Βλέπε Landmine Monitor Report 2007 (Εκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 405.

⁵⁵ Μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της Louisa O'Brien, Ερευνήτρια, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 1 Απριλίου 2009· και Landmine Monitor Report 2008 (Εκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 401.

Συλλογή πληροφοριακών στοιχείων και διοίκηση

Πληροφορίες σχετικά με τη δράση για το πρόβλημα των ναρκών υπάρχουν καταχωρημένες σε βάση δεδομένων, στην οποία έχουν πρόσβαση μόνο μέλη του Γενικού Επιτελείου Στρατού και του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας.⁵⁶ Στοιχεία σχετικά με τα περιστατικά κατά τα οποία πολίτες και στρατιωτικό προσωπικό πέφτουν θύματα ναρκών συγκεντρώνονται από τον Ελληνικό στρατό.⁵⁷ Το 2009, για πρώτη φορά, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας παρείχε στο Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς λεπτομέρειες σχετικά με περιστατικά κατά τα οποία παράνομα εισερχόμενοι στη χώρα έπεσαν θύματα ναρκών.⁵⁸ Είναι πιθανόν ο αριθμός των περιστατικών που αναφέρθηκαν να είναι μικρότερος από τον πραγματικό.⁵⁹

Σχέδια

Στρατηγικά σχέδια δράσης για το πρόβλημα των ναρκών

Το Ιούνιο 2008, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας παρέδωσε στο Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς έγγραφο το οποίο αναφέρει σχέδια εκκαθάρισης επτά από τα 17 εναπομείναντα ναρκοπέδια μέσα στο 2008, τεσσάρων το 2009 και έξι το 2010.⁶⁰ Ωστόσο, τον Μάιο 2009 η Ελλάδα ανέφερε στις συνδιασκέψεις της Διαρκούς Επιτροπής ότι θα έφερνε σε πέρας τις υποχρεώσεις αποναρκοθέτησης μέχρι το τέλος του χρόνου, πέντε χρόνια πιο νωρίς από την προθεσμία για την εκκαθάριση που ορίζει το Άρθρο 5.⁶¹

Εθνική ιδιοκτησία

Η Ελλάδα ήταν αποτελεσματική στη διεξαγωγή επιχειρήσεων εκκαθάρισης ναρκών κατά προσωπικού κατά μήκος των συνόρων της με την Τουρκία σύμφωνα με τις αυστηρές απαιτήσεις της Συνθήκης Κατάργησης Ναρκών. Εθνική νομοθεσία που να αφορά δράσεις για το πρόβλημα των ναρκών δεν έχει υιοθετηθεί.

Η Ελλάδα ανέφερε ότι το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας συμμορφώνεται με τις προδιαγραφές του NATO για την αποναρκοθέτηση⁶² και ότι λαμβάνει υπόψη τις διεθνείς προδιαγραφές που αφορούν τις δράσεις για το πρόβλημα των ναρκών.⁶³

---

⁵⁶ Βλέπε Landmine Monitor Report 2007, (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 402.

⁵⁷ Βλέπε Landmine Monitor Report 2005, (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2005), σελ. 368.

⁵⁸ “Table of Losses of Trapped Illegal Migrants on the Evros Minefields for the Years 1999-2009” («Λίστα Αποθανόντων Παράνομων Μεταναστών που Παγιδεύτηκαν στα Ναρκοπέδια του Έβρου την Περίοδο 1999-2009»), στάλθηκε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο από τον Αντισυνταγματάρχη Δημήτριο Ταυρή και τον Λοχαγό Θεριανό, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 20 Μαΐου 2009.

⁵⁹ Νίκη Κατσαντώνη, “Landmines and a perilous crossing into Greece” («Νάρκες ξηράς και επικίνδυνη πορεία μέσα στην Ελληνική επικράτεια»), *εφημερίδα New York Times*, 6 Ιανουαρίου 2009, www.nytimes.com.

⁶⁰ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 399.

⁶¹ Δήλωση της Ελλάδας, Διαρκής Επιτροπή για την Εκκαθάριση Ναρκών, την Εκπαίδευση στους Κινδύνους από Νάρκες και τις Τεχνολογίες Εκκαθάρισης Ναρκών, Γενεύη, 27 Μαΐου 2009.

⁶² Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο I, 30 Απριλίου 2009.

⁶³ Έκθεση του Άρθρου 13, Έντυπο G, 3 Νοεμβρίου 2008.

Αποναρκοθέτηση και Εκκαθάριση των Πεδίων Μαχών

Στην Ελλάδα, οι επιχειρήσεις εκκαθάρισης ναρκών έχουν γίνει κυρίως από το στρατό.⁶⁴ Μεταξύ του Σεπτεμβρίου 2007 και του Σεπτεμβρίου 2008, οι μηχανικοί του Ελληνικού στρατού αφαίρεσαν 3.350 νάρκες κατά προσωπικού κατά μήκος των Ελληνοτουρκικών συνόρων (δεν αναφέρθηκε η περιοχή που εκκαθαρίστηκε) και αποναρκοθέτησαν 926.575 τετραγωνικά μέτρα στις περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και της Ηπείρου στο βόρειο-δυτικό τμήμα της χώρας.⁶⁵ Το 2007, μια Ελληνική εμπορική επιχείρηση, η P.A.S.S. Defence, προσελήφθη από τον φορέα τοπικής αυτοδιοίκησης της Δυτικής Μακεδονίας για να ερευνήσει εδάφη της περιοχής που ήταν ύποπτα για ύπαρξη ναρκών και για να εκκαθαρίσει 310.127 τετραγωνικά χιλιόμετρα εδάφους που διαπιστώθηκε ότι ήταν μολυσμένο από νάρκες.⁶⁶

Πρόσδος σε θέματα ναρκών από τότε που η Ελλάδα έγινε κράτος-μέλος

Σύμφωνα με το Άρθρο 5 της Συνθήκης Κατάργησης Ναρκών, η Ελλάδα οφείλει να καταστρέψει το συντομότερο δυνατό και πάντως όχι αργότερα από την 1η Μαρτίου 2014, όλες τις νάρκες κατά προσωπικού στις ναρκοθετημένες περιοχές που υποπίπτουν στη δικαιοδοσία ή τον έλεγχο της. Έχει γίνει αποτελεσματική πρόσδος στην τήρηση αυτής της υποχρέωσης, αφού υπάρχουν αναφορές ότι οι επιχειρήσεις εκκαθάρισης ναρκών κατά προσωπικού κατά μήκος των συνόρων με την Τουρκία είχαν σχεδόν ολοκληρωθεί τον Μάιο 2009, πολύ πριν εκπνεύσει η προθεσμία που ορίζει το Άρθρο 5.

Ωστόσο, παραμένει το ερώτημα σε ποιο βαθμό είναι υποχρεωμένη η Ελλάδα να εκκαθαρίσει σε άλλες περιοχές τις διασκορπισμένες νάρκες της εποχής του Εμφυλίου Πολέμου. Η Έκθεση της Ελλάδας για το Άρθρο 13 του Τροποποιημένου Πρωτοκόλλου II της Σύμβασης για τα Συμβατικά Όπλα αναφέρεται σε περιοχές μολυσμένες με νάρκες στη Δυτική Μακεδονία και την Ήπειρο, αλλά σημειώνει ότι δεν υπάρχουν «κατάλληλα προσδιορισμένα ναρκοπέδια σε αυτή την περιοχή, ούτε χάρτες.»⁶⁷ Η Ελλάδα έχει αφήσει «κενό» το τμήμα που αναφέρεται σε «περιοχές ύποπτες ότι περιέχουν νάρκες» στις ετήσιες εκθέσεις της για το Άρθρο 7.⁶⁸

Εκπαίδευση στους Κινδύνους από Νάρκες

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει επίσημο πρόγραμμα εκπαίδευσης στους κινδύνους (risk education, RE) από νάρκες. Η Ελλάδα ανέφερε ότι «όλα τα ναρκοπέδια κατά μήκος των συνόρων με την Τουρκία στο νομό Έβρου είναι σαφώς προσδιορισμένα και φέρουν σήμανση, σε βαθμό μεγαλύτερο από αυτόν που ορίζουν οι προδιαγραφές του Τροποποιημένου Πρωτοκόλλου II και οι σχετικές Συμφωνίες Τυποποίησης (Standardization Agreements, STANAGs) του NATO.»⁶⁹ Δήλωσε επίσης ότι «όλα τα ναρκοπέδια διαθέτουν διπλή περιγραφή» και ότι «ακιδωτό συρματόπλεγμα προστέθηκε σχεδόν σε όλα τα ναρκοπέδια του Έβρου.»⁷⁰ Τα ναρκοπέδια διαθέτουν προειδοποιητικές πινακίδες στα Αγγλικά και στα Ελληνικά,⁷¹ αλλά δεν είναι πάντα

⁶⁴ Βλέπε See Landmine Monitor Report 2008 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 399.

⁶⁵ Έκθεση του Άρθρου 13, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008.

⁶⁶ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 399.

⁶⁷ Έκθεση του Άρθρου 13, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008.

⁶⁸ Βλέπε, για παράδειγμα, την Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο C, 30 Απριλίου 2009.

⁶⁹ Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο I, 30 Απριλίου 2009· και Έκθεση του Άρθρου 13, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008.

⁷⁰ Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο I, 30 Απριλίου 2009.

⁷¹ «Τέσσερεις Σκοτώνονται σε Ναρκοπέδιο», *εφημερίδα Εξπρές* (Αθήνα), 26 Σεπτεμβρίου 2008, www.express.gr.

απόλυτα εμφανή.⁷² Ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέφρασε την ανησυχία ότι «δεν έχουν ληφθεί μέτρα για να αποφευχθούν επιπλέον θάνατοι.»⁷³ Ένας επιζών από νάρκες ανέφερε ότι σε ορισμένα μέρη του Έβρου τα ναρκοπέδια δεν διαθέτουν εμφανείς προειδοποιητικές πινακίδες.⁷⁴

Αρωγή στα Θύματα

Ο συνολικός αριθμός επιζώντων από νάρκες ή εκρηκτικά κατάλοιπα πολέμου στην Ελλάδα είναι άγνωστος. Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων είναι άνθρωποι που προσπαθούν να μπουκάρουν παράνομα στη χώρα. Ο επικεφαλής του τάγματος εκκαθάρισης ανέφερε ότι περίπου 187 πολίτες ξένων κρατών είχαν τραυματιστεί μεταξύ του 1995 και των αρχών του 2007.⁷⁵ Δεν υπάρχουν πρόσφατα ή αξιόπιστα στοιχεία αναφορικά με τους επιζώντες από νάρκες ή εκρηκτικά κατάλοιπα πολέμου. Τον Ιούλιο 2009 ήταν γνωστή η ύπαρξη τεσσάρων ατόμων που ακρωτηριάστηκαν από νάρκες και οι οποίοι διέμεναν στην Ελλάδα. Όλοι ήταν πολίτες ξένων κρατών.⁷⁶ Δεν είναι γνωστό πόσοι επιζώντες ναρκών έχουν εγκαταλείψει τη χώρα.⁷⁷

Στην Έκθεση του Άρθρου 7 που υποβλήθηκε το 2009, η Ελλάδα δήλωσε ότι «παρέχει δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη μέσω του Εθνικού Συστήματος Υγείας σε οποιοδήποτε άτομο έχει τραυματιστεί από νάρκες, ανεξάρτητα από το νομικό του καθεστώς.»⁷⁸ Υποστήριξη παρέχεται στους επιζώντες σε κάποιο βαθμό, ιδιαίτερα όσον αφορά την επείγουσα ιατρική περίθαλψη, όμως το Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς δεν εντόπισε κάποια ένδειξη ότι παρέχεται πλήρης βοήθεια για την αποκατάσταση των καταγεγραμμένων επιζώντων.⁷⁹ Το 2008, κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στο νομό Έβρου, ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης υπενθύμισε στην Ελλάδα ότι «οι αρχές πρέπει να παρέχουν έγκαιρη και γενναιόδωρη βοήθεια [sic] σε όλα τα θύματα ναρκών, ιδιαίτερα στους μετανάστες.»⁸⁰

Τα θύματα ναρκών στα σύνορα του Έβρου απομακρύνονται από την περιοχή και τους παρέχονται οι πρώτες βοήθειες από το στρατιωτικό προσωπικό.⁸¹ Περιθάλπονται δωρεάν στο νοσοκομείο της Αλεξανδρούπολης ή σε «άλλα μεγάλα νοσοκομεία» της Βορείου Ελλάδας.⁸²

---

⁷² Νίκη Κατσαντώνη, “Landmines and a perilous crossing into Greece,” («Νάρκες ξηράς και επικίνδυνη πορεία μέσα στην Ελληνική επικράτεια»), *εφημερίδα New York Times*, 6 Ιανουαρίου 2009, www.nytimes.com.

⁷³ Ο.π.

⁷⁴ Τηλεφωνική συνέντευξη με τον Redouane Kharbouche, Αντιπρόσωπος, Επιζώντες Ναρκών - Ελλάδα (Mine Survivors Greece), 27 Ιουλίου 2009.

⁷⁵ Με βάση δήλωση του επικεφαλής του Τάγματος Εκκαθάρισης Ναρκοπεδίων Ξηράς (TENΞ). Βλέπε *Landmine Monitor Report 2008* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 401.

⁷⁶ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 27 Ιουλίου 2009.

⁷⁷ Βλέπε *Landmine Monitor Report 2008* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 401.

⁷⁸ Έκθεση του Άρθρου 7, Έντυπο I, 30 Απριλίου 2009· και Rosario A. Iaconis Mineola, “Greece’s effort to clear mines; How we see the news,” («Οι προσπάθειες της Ελλάδας να εκκαθαρίσει τις νάρκες· Πώς βλέπουμε τις εξελίξεις»), *εφημερίδα New York Times*, 6 Ιανουαρίου 2009, www.nytimes.com.

⁷⁹ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 27 Ιουλίου 2009.

⁸⁰ Συμβούλιο της Ευρώπης, Γραφείο του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, “Greece must uphold all asylum-seekers’ rights - says Commissioner Hammarberg in a new report” («Η Ελλάδα πρέπει να υπερασπίσει τα δικαιώματα όλων των αιτούντων άσυλο - λέει ο Επίτροπος Hammarberg σε μια νέα έκθεση»), Δελτίο Τύπου, 4 Φεβρουαρίου 2009, Στρασβούργο, wcd.coe.int.

⁸¹ Βλέπε *Landmine Monitor Report 2006* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2006), σελ. 451.

Η παροχή διαρκούς ιατρικής φροντίδας για τους επιζώντες από νάρκες ή εκρηκτικά κατάλοιπα πολέμου παραμένει προβληματική. Το 2009, η Ελλάδα υποστήριξε ότι η ευθύνη για την αποκατάσταση των επιζώντων, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής προσθετικών μελών, έχει αναληφθεί από τα στρατιωτικά νοσοκομεία, μετά τη συμφωνία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.⁸³ Ωστόσο, επιζώντες ανέφεραν ότι στην πράξη έπρεπε να καλύπτουν οι ίδιοι το κόστος της ιατρικής φροντίδας και της φαρμακευτικής αγωγής τους ή να βασίζονται στη βοήθεια που τους πρόσφεραν κάποιοι ιδιώτες.⁸⁴ Διαπραγματεύσεις για την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ Ελληνικών υπουργείων όσον αφορά την κάλυψη του κόστους των προσθετικών μελών για τους επιζώντες από νάρκες άρχισαν το 2006, αλλά καμία σημαντική πρόοδος δεν είχε σημειωθεί στο θέμα αυτό μέχρι τον Ιούλιο 2009.⁸⁵

Δεν υπήρχε ψυχολογική υποστήριξη ή προσφορά ευκαιριών κοινωνικό-οικονομικής επανένταξης για τους επιζώντες.⁸⁶ Σε έναν επιζώντα προσφέρθηκαν μαθήματα Ελληνικής γλώσσας για μετανάστες και μαθήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών που χρηματοδοτήθηκαν από έναν ιδιώτη.⁸⁷ Η προσφορά ειδική εκπαίδευσης για άτομα με αναπηρίες παραμένει περιορισμένη.⁸⁸ Η ανεργία εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα για τα άτομα με αναπηρίες, αφού 80% των αναπήρων είναι άνεργοι.⁸⁹ Το 2008, ο αναπληρωτής διαμεσολαβητής για θέματα κοινωνικής πρόνοιας χειρίστηκε παράπονα σχετικά με άτομα με αναπηρία που αφορούσαν την απασχόληση, την κοινωνική ασφάλιση και τη μετακίνηση.⁹⁰

Οι επιζώντες με καθεστώς «πρόσφυγα» (humanitarian refugee)⁹¹ μπορεί να έχουν δικαίωμα στη λήψη ενός μικρού επιδόματος αναπηρίας.⁹² Μέχρι τον Ιούλιο 2009, δύο επιζώντες με καθεστώς

---

⁸² Έκθεση του Άρθρου 13, Έντυπο B, 3 Νοεμβρίου 2008· και *Landmine Monitor Report 2007* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 405.

⁸³ Μήνυμα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από τον Αντισυνταγματάρχη Δημήτριο Ταυρή και τον Λοχαγό Θεριανό, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 20 Μαΐου 2009.

⁸⁴ Τηλεφωνική συνέντευξη με τον Redouane Kharbouche, Επιζώντες Ναρκών - Ελλάδα (Mine Survivors Greece), 27 Ιουλίου 2009· και τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 29 Ιουλίου 2009.

⁸⁵ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 29 Ιουλίου 2009· *Landmine Monitor Report 2008* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 401; and *Landmine Monitor Report 2007* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2007), σελ. 405.

⁸⁶ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 29 Ιουλίου 2009.

⁸⁷ Ο.π.· και τηλεφωνική συνέντευξη με τον Redouane Kharbouche, Επιζώντες Ναρκών - Ελλάδα (Mine Survivors Greece), 27 Ιουλίου 2009.

⁸⁸ Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών, "2008 Country Reports on Human Rights Practices: Greece," («Εκθέσεις Κρατών του Έτους 2008 Σχετικά με τις Πρακτικές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ελλάδα»), Ουάσινγκτον, 25 Φεβρουαρίου 2009.

⁸⁹ Ο.π.· και *Landmine Monitor Report 2008* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 402.

⁹⁰ Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών, "2008 Country Reports on Human Rights Practices: Greece," («Εκθέσεις Κρατών του Έτους 2008 Σχετικά με τις Πρακτικές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ελλάδα»), Ουάσινγκτον, 25 Φεβρουαρίου 2009.

⁹¹ Πρόσφυγας (humanitarian refugee) είναι οποιοδήποτε άτομο έχει εγκαταλείψει τη χώρα του και φοβάται να επιστρέψει λόγω ενδεχόμενης δίωξης και καταδίκες. Η δίωξη μπορεί να οφείλεται σε φυλετικούς, εθνικούς και θρησκευτικούς λόγους, στη συμμετοχή του σε κοινωνική ομάδα ή στις πολιτικές του απόψεις.

⁹² Βλέπε *Landmine Monitor Report 2008* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 403.

πρόσφυγα λάμβαναν οικονομική ενίσχυση⁹³ ύψους περίπου 270 Ευρώ (398 δολαρίων) ανά δίμηνο.⁹⁴ Οι επιζώντες που δεν έχουν σαφές καθεστώς διαμονής βασίζονται σε σποραδικές εισφορές από κρατικά ιδρύματα ή δημόσιες δωρεές.⁹⁵

Το Υπουργείο Εσωτερικών ανέφερε ότι οι αιτήσεις για άσυλο από επιζώντες ναρκών αποτελούν γενικά υψηλή προτεραιότητα και ότι η απέλαση αποκλείεται σε τέτοιες περιπτώσεις.⁹⁶ Όμως, ακτιβιστές για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εκφράσει φόβους ότι κάποιιοι επιζώντες από νάρκες μπορεί να έχουν απελαθεί στο παρελθόν.⁹⁷ Το 2008, το Συμβούλιο της Ευρώπης διαπίστωσε «σοβαρά και συστημικά προβλήματα στις πρακτικές της παροχής πολιτικού ασύλου στην Ελλάδα» και υπογράμμισε την ανάγκη να βελτιωθεί η προστασία των προσφύγων και η πρόσβαση στη διαδικασία παροχής ασύλου, ειδικά στις παραμεθόριες περιοχές, όπως είναι ο Έβρος.⁹⁸

Το 2008, το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων δεν παρείχε κανενός είδους υποστήριξη στους επιζώντες από νάρκες.⁹⁹ Το 2007, το Κέντρο είχε διοχετεύσει πόρους του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για επιδότηση ενοικίων των επιζώντων.¹⁰⁰

Το 2009, το Υπουργείο Εξωτερικών θέσπισε ένα κονδύλι οικονομικής βοήθειας ύψους 17.000 Ευρώ (25.034 δολαρίων) η οποία θα μοιραζόταν στους επιζώντες ναρκών στην Ελλάδα μέσω της Διεθνούς Εκστρατείας για την Κατάργηση των Ναρκών Ξηράς.¹⁰¹ οι πόροι έφτασαν στην Ελλάδα στις 28 Αυγούστου 2009.¹⁰² Κατά συνέπεια, οι επιζώντες δεν έλαβαν καμία κρατική υποστήριξη τους πρώτους οκτώ μήνες του 2009.¹⁰³

Η Ελλάδα διαθέτει νομοθεσία για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στην εργασία, την εκπαίδευση, την πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη, την πρόσβαση σε κτίρια και την παροχή άλλων κρατικών υπηρεσιών· η νομοθεσία γενικά εφαρμόζεται, εκτός από την πρόσβαση σε κτίρια, η οποία εφαρμόζεται ελλιπώς.¹⁰⁴ Στην Ελλάδα υπάρχει γενικότερη έλλειψη

---

⁹³ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 29 Ιουλίου 2009.

⁹⁴ Νίκη Κατσαντώνη, "Landmines and a perilous crossing into Greece," («Νάρκες ξηράς και επικίνδυνη πορεία μέσα στην Ελληνική επικράτεια»), *εφημερίδα New York Times*, 6 Ιανουαρίου 2009, www.nytimes.com.

⁹⁵ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Εκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 403.

⁹⁶ Νίκη Κατσαντώνη, "Landmines and a perilous crossing into Greece," («Νάρκες ξηράς και επικίνδυνη πορεία μέσα στην Ελληνική επικράτεια»), *εφημερίδα New York Times*, 6 Ιανουαρίου 2009, www.nytimes.com.

⁹⁷ Ο.π.

⁹⁸ Συμβούλιο της Ευρώπης, Γραφείο του Επίτροπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, "Greece must uphold all asylum-seekers' rights - says Commissioner Hammarberg in a new report" («Η Ελλάδα πρέπει να υπερασπίσει τα δικαιώματα όλων των αιτούντων άσυλο - λέει ο Επίτροπος Hammarberg σε μια νέα έκθεση»), Δελτίο Τύπου, 4 Φεβρουαρίου 2009, Στρασβούργο, wcd.coe.int.

⁹⁹ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 29 Ιουλίου 2009.

¹⁰⁰ Βλέπε Landmine Monitor Report 2008 (Εκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 403.

¹⁰¹ Τηλεφωνική συνέντευξη με την Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 27 Ιουλίου 2009.

¹⁰² Ο.π., 29 Ιουλίου 2009· και μήνυμα με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο από τη Louisa O'Brien, Παρατηρητήριο Ναρκών Ξηράς, 2 Σεπτεμβρίου 2009.

¹⁰³ Ο.π.

¹⁰⁴ Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών, "2008 Country Reports on Human Rights Practices: Greece," («Εκθέσεις Κρατών του Έτους 2008 Σχετικά με τις Πρακτικές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ελλάδα»), Ουάσινγκτον, 25

υποδομών για την διευκόλυνση της πρόσβασης: μόνο το 5% των δημοσίων κτιρίων είναι προσβάσιμα από άτομα με αναπηρίες.¹⁰⁵

Στις 30 Μαρτίου 2007, η Ελλάδα υπέγραψε την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities), όχι όμως και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο (Optional Protocol). Μέχρι την 1η Ιουλίου 2009, η Ελλάδα δεν είχε επικυρώσει την συνθήκη.

Φεβρουαρίου 2009· και *Landmine Monitor Report 2008* (Έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών Ξηράς για το Έτος 2008), σελ. 403.

¹⁰⁵ Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών, “2008 Country Reports on Human Rights Practices: Greece,” («Εκθέσεις Κρατών του Έτους 2008 Σχετικά με τις Πρακτικές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ελλάδα»), Ουάσινγκτον, 25 Φεβρουαρίου 2009.

All translations of Landmine Monitor research products and media materials are for informational purposes. In case of discrepancy between the English text and any translation, the English text shall prevail.

Full report available: http://lm.icbl.org/lm09_annual_report